

INGUNA BAUERE

SKOLAS
LĪZE

Stāsts par liktenīgu satikšanos
un mīlestību, kura uzveica laiku

821.174-94
Ba 860

Vāka un grāmatas dizaina autore *Vita Lēnerte*

Grāmatas noformējumā izmantoti fotomateriāli
no Vecpiebalgas muzeju apvienības "Orisāre" krājumiem
un www.storyblocks.com

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Inguna Bauere, 2011

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2011, 2012, 2020

ISBN 978-9934-0-1875-6

Vecpiebalga palīdzēja rakstīt. Klātesamība itin visā. Plašais Alauksts un romantiskais Inesis, baltie, kūpošie Piebalgas lielceļi, Kalna Kaibēni pieneņu pakalna galotnē, klusais Dieva dārzs, kurā mācītāju Šilingu kapi, atjaunotās baznīcas vecie ķieģeļi, Šeremetjeva muižas parka lapegles un pat Stīnūžkroga daži vēl dzīvi palikušie, apsūņojušie pakāpienu akmeņi.

Par šī darba tapšanu saku paldies Vecpiebalgai, maniem mīļajiem mājās, dakterim Rudzītīm un visiem, kas mani nesavtīgi atbalstīja!

Autore

1. GRĀMATA
KORNETE

Vecpiebalga, 1929

* * *

“A. g. mirušo Kaudzišu atstātā testamenta izpildītājas Komitejai. Annas Anža m. Jurjanis, dzim. Ratminders, dzīv. Vecpiebalgas pagasta namā. Paziņojums un lūgums. Izpildīdama cien. Komitejas uzaicinājumu, paziņoju, ka esmu mirušās Līzes Kaudzītes miesīgā māsa un pēc Kaudzišu atstātā testamenta arī viena no ieceltām mantiniecēm, tāpēc arī es pieteicu savas mantošanas tiesības. Esmu dzimusi 23. februārī 1838. g. Lūdzu Komitejai, ja man no atstājuma kas pienākas, tad to man izmaksāt. Miruš. Līzes Kaudzītes māsa A. Jurjan. Vecpiebalgas pag. namā, 13. decem.1929.”

Vecā dāma, kura izskatījās pēc krunkainu ādu apvilakta skeleta, pastiepa uz jaunekļa pusi aprakstītu papīra lapu. “Ak Kungs, viņai taču jau pāri deviņdesmit,” iemetis aci tekstā, jaunais ierēdnis veikli izrēķināja. “Vai tad tik veci cilvēki vēl vispār kustas? Un kam tādai mantojums?!”

– Vai tā ir jūsu nopietnība, kundze? Vai tiešām jūs pastāvat uz to, ka vēlaties kļūt par šī īpašuma mantinieci? – jauneklis, kuram bija tikko pāri divdesmit pieciem, cik iespējams klusināti un maigi jautāja.

Neaizmirsīsim, ka viņš atradās valsts darbā!

Sieviete ieturēja pauzi. Pēc krietna brīža izteiksmīgi norādīja uz savu iesniegumu.

– Tas ir melnais raksts. Jums jāpārtaisa pēc visiem noteikumiem, lai var iesniegt testamenta izpildītājkomitejai.

“Tik sena, ka vairs ne dzird, ne redz, bet uz mantu kā vanags uz vistām,” īgni nodomāja jaunais cilvēks, kurš vasaras saules piekarsētajā telpā nežēlīgi svīda. Un, kā parasti tādā laikā, kad visapkārt trūka gaisa, viņam briesmīgi nāca miegs.

Vecā sieva, kuru tikko uzrunāja par kundzi, izskatījās kā no simtgadīgas fotogrāfijas izkāpusi, un karstums viņu laikam itin nemaz neietekmēja – gara, melna, pēc naftalīna dvakojoša kleita ar nelielu volānu gar apakšmalu, tumša jaka, ap galvu liels, bārkstains lakats, kas apsedza sirmus, plānus matus. Ieurbusies ar skatienu puisa pierē, sieva lēni kustināja līku pirkstu, sizdama pret galdu nesaprotamas meldijas takti. Kalsnas rokas ar gariem, dzeltenīgiem nagiem, ūdeņainas, gaiši zilas acis zem nokareniem plakstiņiem, plānas, mironīgi bālas, cieši sakniebtas lūpas kalsnajā sejā. Tankš-tankš-tankš... – līkais, rēpuļainais pirksts ne mirkli nepalika mierā. “Kā ragana no šausmu romāniem,” puisis nevilšus noskurinājās, pats pret savu gribu tomēr sākdam izjust interesi. Baltās, šorīt pamatīgi iestivinātās apkaklītes augšējā poga nežēlīgi spieda. Kaut jupis parāvis tādu darbu, kurā jānodarbojas ar muzeja eksponātu apkalpošanu, kamēr draugi pa to laiku izklaidējas jūrmalā! Vasara padevusies sen nepieredzēti tveicīga, daudziem atvaļinājumi. “Kad tikšu ar šo lietu galā, sataisīšos un aizbraukšu nopeldēties. Tūliņ pēc darbalaika beigām,” puisis nolēma un dziļi ievilka elpu. Jaunais, nesen iegādātais divritenis jau gaidīja, piesliets malkas šķūnītī pie brīvās sienas. “Ja tikšu...”

– Tātad, – viņš mēģināja vēlreiz, gandrīz vairs necerēdams uz labvēlīgām pārmaiņām, – jūs teicāt, ka...

Vecā sieva pēkšņi tā kā pamodās, beidza dauzīt galdu un parupji pārtrauca puisi pusvārdā:

– Ko jūs stomāties? Un par ko brīnāties? Mantojums man likumīgi pienākas, jo bērnu viņiem nebija un lielākā daļa radu apmiruši vai kļuvuši tik veci, ka vairs negrib klapatoties. Līze ir... bija mana miesīgā māsa. Nesaprotu, kas jums vēl nav skaidrs. Rīkojieties, jaunais cilvēk, un, lūdzu, veicīgāk!

– Cik zinu, jūsu māsas vīrs, nelaiķis rakstnieks Kaudzītes kungs, vēlējās, lai viņa īpašumi paliktu Latvijas valstij. Kalna Kaibēniem jākļūst

par tā saucamo muzeju. Tiem jāliecina par rakstnieka Kaudzītes un viņa brāļa Reiņa, kā arī par jūsu māsas dzīvošanu vēl tad, kad paši sen dusēs kapsētā. Kopš jūsu māsas, Kaudzītes kundzes, nāves pagājuši tikai daži mēneši, un jūs...

– Kaudzītes kundze? Beidziet mani smēdināt, jaunekli! Tas, ka viņa beigu beigās tomēr izgāja pie tā nabaga Matīsa, vēl neko nenozīmē. Līze vienmēr bijusi un paliks Rātmindere. Vēl labāk – Skolas Līze.

Jauneklim par lielu brīnumu, vecās seja pēkšņi izmainījās, bālganās acis uzzibsnīja, salīkusī mugura iztaisnojās:

– Gribat, es jums par viņu pastāstīšu? Man ir arī dažas bildes. Visa viņas dzīve... Visa mana dzīve...

– Ak nē! Tikai ne to! Nokārtosim jūsu lietu un... man ļoti gribas atvēsināties, ziniet, te ir tik neciešami karsti, – jaunais cilvēks klusiņām izdvesa. Un tūliņ aprāvās.

Jā šefs dabūs zināt, kā viņš izturējies pret cienījamu klienti – cik nožēlojami un mīkstčaulīgi –, tad labi nebūs. No tādām dāmām kā šī varēja sagaidīt jebko. Vienā mirklī tēlo, ka izlaidīs garu uz līdzenas vietas, bet otrā saņemas tādu dūšu, ka visu pasauli par ierēdņu neizdarībām piebrēc un vēl avīzes reportierus piesaista.

Šķiet, vecā sieviete jaunekli vairs nedzirdēja un neredzēja. Vismaz nekas neliecināja, ka tā apzinātos nemājīgajā kantora telpā vēl kādu esam. Līkais pirksts atkal bungoja pa galdu iepriekšējā ritmā. Kad tas apklusā, viņa ar dzedru skatienu pienagloja ierēdni pie krēsla. “Ak Kungs,” tas klusībā izdvesa, “vai tiešām Dievs aizmirsis viņu uzņemt savā rindā uz debesīm, dievišķajā aizņemtībā atstājot uz zemes mūžīgai dzīvošanai?”

– Es esmu daktera atraitne, mans vīrs bija ļoti slavens. Un tēvs arī, katrs pagasta lielmanis viņa priekšā noņēma cepuri un paklanījās. Un māsas. Un māsu vīri – cits par citu varenāki. Es tomēr pastāstīšu. Tev laika vēl ir ļoti daudz, bet man... pats redzi.

Jā, viņš redzēja gan. Par tādām saka – pēdējie rudzi rijā. Tomēr interesanti: kas viņai galu galā aiz ādas?

– Labi, kundze, es klausos. Lai arī šaubos, ka jūsu testamenta lietā šis stāsts varētu būt iederīgs, tomēr...

– Palūgšu mani nepārtraukt, – vecā dāma zīmīgi pastiepa liko pirkstu un pabakstīja laikrādi, kurš klusiņām tikšķēja, skaitīdams dārgās sekundes.

Ierēdnis vēlreiz grūti nopūtās. Te nekas nebija līdzams, tāpēc prātīgāk samierināties. Kaut varētu vismaz atpogāt to nolādēto apkaklīti!

– Jums, jaunais cilvēk, laikam šķiet grūti izturēt dažas stundas. Bet kā lai iztur visu dzīvi?

* * *

Jaunībā es par savas dzimtas izcelšanos nedomāju. Tas taču ir tikai dabiski, ka jauns cilvēks vienkārši iedzīvojas savā apkārtējā pasaulē, daudz neprātodams par tās likumsakarībām un to, kāpēc atrodas tieši šajā laikā un vietā. Uz vecumu, neilgi pēc tam, kad apglabāju vīru, sāku redzēt neparastus sapņus. Kāds mani sauca, vilināja pagātnē. Domāju – mans Jānis aicina pie sevis. Tomēr tie cilvēki, kurus sapņos satiku, bija pilnīgi citi. Nē, ar Jurjānu viņiem nebija nekāda sakara. Vienīgi mūzika... Vīra rados daudz muzikantu, un viens no viņiem, šķiet, brāļadēls Andrejs, reiz mēģināja izskaidrot manas mātes senču uzvārda “Kornete” nozīmi, noņēma no sienas pūšamo instrumentu un pat mēģināja uzspēlēt. Jā, to mūziku es pazinu uzreiz...

1721. gada rudens.

Borisa Šeremetjeva muižas īpašumi Vec-Piebalgā.

Kaut kur tālumā skaļi un žēli iekliedzās sveša, nekad agrāk nedzirdēta putna balss. Skaņa likās tik neparasta, ka viņa izbijās. Kas tas par dīvainu putnu un kamdēļ tik izmisīgi kliedza? Vecāmāte savām sešām meitasmeitām tika mācījusi uzmanīgi ieklausīties apkārtnes trokšņos, pazīt un atdarināt skaņas, ar kurām sazinājās Meža mātes daudzgalvainā saime – lielie un mazie zvēri, augstu lidojošie putni, sīkie kustonīši, mazie lidonīši un zemes rāpuliši. Tikko dzirdētais kliedziens nepiederēja nevienam no meitenei zināmajiem kustoņiem. Bet kas tad tur klaigāja? Tra-ta-ta-tāaa... Tā neizklausījās pēc dzīvas radības balss!

Brūkleņu vācele pielasīta līdz augšai pilna, bet cik vēl ogu visapkārt – kā klājiens! Tumši zaļš sūnu dzīpars, asinssarkans ogu čema valdziņš, atkal zaļais, atkal sarkanais – jaunava iztēlē redzēja, kādus uzmargos nākamos cimdus, kurus, rūpīgi vaivariņos ievīkstītus, drīz ieliks pūra lādē blakus citiem. Sūnu zaļi sarkanus kā rudens ogu pārbagātu meža pļavu! Vismaz ducis cimdu pāru jau pūrā glabājās. Māsām saadīts vairāk, viņas vecākas un, ko tur liegties, arī čaklākas. Dagai pirksti tik veikli, ka cimdu pāris pa vakaru gatavs! Ildze parasti gaudās, ka nepaspējot līdzī, toties strādāja rūpīgāk un uzmanīgāk par citām, nobrukušu valdziņu, sajauktu dzīparu vai nojukušu krustiņu rakstu neatradīsi. Kā vecāmāte mācījusi – kad strādā darbu, lai sameatas kopā galva un rokas, sirds un dziedošā dvēsele.

Kamēr jaunulei, kuru visa saime loloja un lutināja, vēl vējš plivinājās tumšajā matu cekulā, māsas nopietni gatavojās iziet tautās. Dagai pat savs izredzētais zināms – attālo Mellēnu māju saimnieka Luda jaunākais brālis Gusts, kurš jau precībās sabijis un ar kuru viss godīgi norunāts. Tēvs bēdājās, ka kāzas prasīs lielus tēriņus, un jokojot vaimanāja par likteni, kurš viņam devis tikai meitas, nevienu zēniņu. “Puišiem jāiet karā, bet pie meitenēm kara vīri paši nāk mājā,” māmuļa neapdomīgi atjokoja. Tas nevienam nelikās labs joks. Pārāk daudz nelaimju varēja atnest karotāji un sirīki, kuru apkārtnes mežos netrūka un kuri laiku pa laikam uzklīda, nodarot milzu postu mierīgiem ļaudīm viņu mājās. Pagaidām Laimes māte sargāja, bet – cik ilgi? Mājas meža viducī, nomaļā vietā, tuvākās – tie paši Mellēni – krietna gājiena attālumā, sauksi palīgā – i nesadzirdēs.

Lai izteikto par kariem nogludinātu, māte pasmējās, ka meitas viņai pabirušas kā zirņi no liekšķeres, cita pēc citas paukšķēdamas, – kā gads, tā jauna pūra locītāja, pavisam sešas, visas jaunas, daiļas un labā tikumā mācītas, katram brūtgānam lielākā balva un dārgums. “Es savus auklējumus vis šādiem tādiem neatdošu,” meitu māte radu godos, zodu augsti saslējusi, lielījās. “Ja nu vienīgi mūsu pastarīte Ede tiks kādam joku plēsējam un nieku vāriņtājam, jo lāgā negrib pie darbiem stāties, vējš vien galvā,” māte

smaidīja, mīlestības pilnām acīm uz viņu kā bite uz plaukstošu ziedu lūkodomās. “Klusē nu, māt, valdi savu špetno mēli, ka nepierunā ļaunu,” pļāpīgo sievu kušināja allaž labestīgais, mīlais tēvs, bet vai tad viņā kāds klausīsies? Kur tāds bars sieviešu mājā, tur vienam nabaga vīrišķim maza teikšana, kaut arī tas būtu pats Dievs debesīs.

Dīvainais putns iekliedzās vēlreiz. Tāds kā nemoja, kas šim lēcies? Vēl ilgi mežā atbalsojās gara, spalga skaņa, no kuras savāds, nesa-protams aukstums pārskrēja pār muguru un sīkie matiņi uz kakla saslējās stāvus. Tra-ta-ta-tāaa... Ogu vācele izslidēja čaklajai lasītājai no rokām. Galvu skaņas virzienā pagriežusi, meitene saspringa un mēģināja saprast, kas tas par putnu un kāpēc tik izmisīgi vaimanā. Visvairāk biedē tas, kas prātam grūti aptverams. Ja saprastu, tad, iespējams, bailes aprimtos, bet tagad tās žņaudza kā lietuvēns, likdamas drebēt pie visām miesām. Pēkšņi iestājās garš un draudīgs klu-sums, pavisam nepiederīgs rudens nebeidzamo čukstu pārņemtajam mežam. Ļauna nojausma ieskāva sirdi kā cimds plaukstu ziemas salā. Jājautā pēc padoma vecaimātei! Tūliņ pat. Ātrāk uz mājām!

Aizmirsusi par ogām, meitene skrēja cauri mežam, cik ātri jaunās kājas nesa. Saraustītā elpa steidzās pa priekšu, gar acīm raibs, ausīs dunēja pašas soļi. Ne uz mirkli neapstājās un neieklausījās trokšņos, kā parasti mēdza darīt, kā vecāmāte tika piekodinājusi, mācīdama no mazām dienām izbēgt nelaimei no nagiem. Ja ieklausītos, noteikti sadzirdētu draudus – pakavu klaboņu, dzelzī kalto apgērbu šķindoņu, bramanīgu balsu sasaukšanos un ļaunu vēstošus, nirdzīgus smieklus, kuri meiteni sagaidīja, iedrāžoties mājas pagalmā tieši rokās līdz tam nekad neredzētiem svešiniekiem.

– Oho! – ierēcās viens no trim svešā valodā runājošiem siriķiem un atņirdza milzīgus, dzeltenus zobus, kas atgādināja veca bebra ilķņus. – *Han er min!*

Savam milzu augumam neticami āši nolēcis no zirga, tas atstāja pavadu velkamies pa zemi un, skaļi sēkdams, metās meitenei klāt. Skriešanu traucēja apkaltie zābaki. Vienu pretīgi spalvainu, sarkaniem vasaras raibumiem nosētu roku milzis vicināja pa gaisu kā

airi, ar otru taustījās gar bikšu priekšu, visu laiku paturēdams acīs nelaimīgo upuri. Pa starpu viņš izkiedza komandas abiem pārējiem vīriem, acīmredzot pavēlēdams apvaldīt zirgu un lūkot, vai mājā atrodami vēl kādi ļaudis.

Aizesusies un zaudējusi spēkus trakajā skrējienā cauri mežam, viņa vairs nejaudāja nekur tālu aizbēgt. “Cerams, ka māte, tēvs un māsas paspējuši paslēpties zināmajā vietā,” caur meitenes smadzenēm izšāvās minējums, uz kuru vedināja baigais klusums mājā. “Kaut nu viņi paliktu tur un nerādītos laukā!”

Tomēr cerības izrādījās veltas. Vairīdamās no ļaunprāša, meitene ar acs kaktiņu pamanīja, ka sētas vārtos uzrodas tēvs. “Ede, bēdz!” viņš sauca, izmisīgi vicinādams mēslu dakšas. Aiz tēva – visa saime, katram rokā pa rikam, ar kuriem tie nolēmuši cīnīties uz dzīvību un nāvi. Kāpēc viņi nenobēdzināja sievietes?!

– Aijo! Hei! – ieurojās abi zirgos sēdošie vīri un, zvērojošām acīm glūnēdami uz sievišķo medījumu, kas slēpās aiz dažiem saimes vīriešiem, metās pretī viņu vājajiem koka ieročiem ar dzelzu vālēm un zobeniem.

Pēdējais, ko meitene redzēja, kamēr vēl turējās atmaņa, bija zemē saļimušais tēvs ar viņai pretī izstieptām rokām. Uz vienas no tām uzmina zirga pakavs, krakšķēdami lūza kauli, aizlauztā balsī ilgi kiedza māte. Kad viņa apklusā, izdzisa apziņa. Pirms vēl sāpes piespieda lūgties un locīties. Pirms pazuda prāts. Pirms viņa paspēja apjēgt savu kaunu. Pirms. Paldies par to Dievam, kurš taču visu notiekošo vēroja no savām debesīm. “Viņš redz visu, Viņš zina visu, Viņš piedod visu,” tā savā svešajā valodā skaidroja melnsvārcis mācītājs, kura gaišajās acīs meitene lasīja mīlestību. Ļoti gribējās ticēt, kaut tēvs teica – melnsvārča Dievs vienkāršos ļaudis nemīlot, esot svešs un pret zemākiem nežēlīgs. Viņa domāja, ka tēvs kļuvis pārāk vecs un neko nesaprot. Svētdienās apmeklēja mazo Dieva namu un aizlūdza par savējiem. Viņa cerēja, ka ar ģimeni un mājām nekad nenotiks nekas ļauns, jo šis labais, zilacainais mācītājs kopā ar savu Dievu tos vienmēr pasargās...

Baznīcas priekšā miņājās cilvēku pūlis. Dažādi ļaudis – lieli un mazi, jauni un veci, izkāmējuši un resni, labi ģērbušies un skrandaini. Šoreiz tie nebija dievlūdžēji, kas, pienākumu pildīdami, atnākuši paklausīties Tā Kunga vārdus no kanceles, bet grēcinieki, kas sapulcējušies Dieva nama pagalmā. Visiem pa vidu, apstādamiem te pie viena, te cita un piemīlīgi smaidīdams, grozījās jaunais, skaistais, zilacainais mācītājs – vācietis. Viņš pūļa vidū kurināja milzīgu, melnu katlu, kurā, burbuļus mētādama, vārijās darva, un ik pa brīdim piemeta malku, lai liesmas neapdzistu. Karstums vairs nebija izturams. Meitenei likās, ka tūdaļ sāks svilt mati. Mācītājs skaļi smējās, rādīdams uz viņu ar pirkstu, un paspēra garu soli, lai saķertu aiz rīkles un kā pirmo iemestu verdošajā katlā. “Nē!” meitene iekliedzās un kāpās atpakaļ. Cilvēku rinda saslēdzās, neļaudama izspraukties cauri un aizbēgt. Starp mācītāja melnā talāra krokām pavīdēja āža kāja...

Pēkšņi baisā vīzija izgaisa, iestājās sarkana tumsa. Elles uguns svilināja pakausi. “Vai tiešām es esmu tik daudz grēkojusi?” Izmišums aizžņaudza kaklu, un no šīs vienīgās domas apziņa negaidot atgriezās. Galva pēkšņi kļuva skaidra. Visapkārt dega! Drēbes jau gruzdēja, kuru katru mirkli tās uzšvirkstēs kā lāpa! Kas noticis? Kur māte? Kāpēc tik nežēlīgi sāp???

Spītējot nespēkam, pārvēlusies uz vēdera, nelaimīgā mēģināja pacelt galvu. Slapjie mati smagi vilka to lejup, tomēr plakstiņus izdevās pavērt, un meitene ieraudzīja šausminošu skatu. Dega lielā māja un visas pārējās ēkas, koki, zeme, pagalmā izmētātie iedzīves priekšmeti un... Vai tā, kas mētājās tepat blakus, nebija apdegusi cilvēka roka? Visapkārt liesmas, liesmas, liesmas! Tūliņ tās aprīs arī viņu! Meitene gribēja pieslieties kājās, taču nespēja. Kas tie par kankariem, kas tik smagi kulstās ap augumu un velk atpakaļ pie zemes? Palikusi uz ceļiem, nelaimīgā rāpoja, līdz juta, ka ceļgalu āda pārvērtusies jēlumā. Karstums joprojām svilināja pakausi, taču no meža puses jau uzvējoja neliels dzestrums. Zemapziņa atgādināja, ka aiz ceļa līkuma un slīkšņotās pļavas rāmi viņņojas ezers, vienīgais glābiņš. Nežēlīgi slāpa. “Ūdeni,” čukstēja saspēģājušās lūpas, bet

neviens to nedzirdēja. Kaut ātrāk varētu ielēkt ezerā un atveldzēt, noskalot, atvēsināt drausmīgi sāpošo, pārkarsušo, saplosīto augumu! Ienirt zilajā bezgalībā un palikt tur uz visiem laikiem! Vecāmāte reiz stāstīja, ka Zobola dzelmē sensenos laikos esot nogrimusi vesela pils ar visiem iedzīvotājiem un ka tiem tagad klājos daudz labāk nekā citiem, kuri palikuši virszemē. Kaut varētu tikt tur, dziļumā, paglābties no svilinošās uguns un atrast mūžīgu mieru!

Uguns... Ūdens... Nogrimusi pils... kā liela, balta baznīca... un jauns mācītājs, skaists kā pats Dievs, bet no melno svārku apakšas rēgojas āža kāja... Putns, kurš klaigā metāliskā balsī... Viens no siriķiem pacēlis pie lūpām mazu, spīdīgu pūšamo un taurē, vēstot pasaules galu... Otrs smiedamies sauc, rādīdams uz taurētāju... *Kor... ne... te... Kor... ne... te...*

Mellēnu Gusts nojauta ko nelāgu, jo tad, kad pār mežu galiem ieraudzīja dūmus vijamies, vienā mirklī bija kājās. Mīlotā meitene Daga! Uguns plosījās viņas mājās! Kas noticis ar saderēto?!

– Ludi! Ātri taisies ceļā, kaimiņos nelaime. – Gusts mēģināja valdīties, lai nekliegtu pilnā balsī.

Nekā dārgāka par Dagu viņam nebija šajā pasaulē.

Izdzirdējis Gusta saucieni, Ludis nometa cirvi, ar kuru patlaban darbojās malciēnā, un iesteidzās istabā uzraut kamzoli. Pāri mežam jau vēlās dūmu mākonis, nesdams līdzī sviluma smaku. Kā viņš to nepamanīja agrāk? Nodomāja gan, ka kaut kas svilst, taču vai varēja paredzēt tādu nelaimi?

– Cirvi neatstāj, paņem līdzī, var noderēt, – Gusts neparasti cietā balsī uzsauca, un brālis paklausīja.

– Skrienam!

Skats, kuru mellēnieši ieraudzīja, no meža iznākot pļavmalā, kur sākās kaimiņu māju robežas, iedvesa šaušalas, tāpēc labu brīdi abi stāvēja kā sasaluši, nespēdami ne pakustēties, ne parunāt. Notikušo pirmais aptvēra Gusts un, nometis bozi, ar kuru gatavojās stāties pretī ikvienam, kas gadītos ceļā un izskatītos pēc ienaidnieka, metās uz priekšu.

– Daga! Daga! Daga! – puisis skrēja un izmisīgi sauca, laikam taču cerēdams sagaidīt atbildi.

Ludis redzēja – atbildes vairs nevarēja būt. Viss jau bija beidzies.

Sagāzās kāda siena, gaisā uzšāvās dzirksteļu spiets, un uz brīdi abi brāļi kļuva akli. Māju atliekas karsti gruzdēja, pagalmis pārvērties postažā, kādā cilvēki nevarētu izdzīvot. Ja vien viņi nebija aizbēguši un patvērušies kaut kur drošībā.

Ludis joprojām stāvēja kā apstulbis. “Gust! Neskrien, tu tur dabūsi galu,” puisis gribēja saukt, “pagaidi! Varbūt Dagas saime paslēpusies mežā? Varbūt nav tik ļauni, kā izskatās?” Taču mēle neklausīja. Nojauta teica – par velti. Še viss jau beidzies.

Atkal kaut kas bruka un gāzās. “Dagāāāā!”

Kad izklīda melnie dūmi, Gusts bija pazudis zem apdegušu kalna. Viss beidzies...

Krietni vēlāk, stāvēdams pie pelniem klātā, nekustīgā Gusta ķermeņa, Ludis domāja – kā tā varēja notikt? Kāpēc viņš, redzēdams, ka jaunākais brālis dodas tieši briesmās, pat nepakustējās? Kāpēc stingri un uzstājīgi nepasauca Gustu atpakaļ, kāpēc tikai stāvēja un stulbi blenza kā apdullis, nolēmēts, nolādēts lops? Kāpēc nedevās palīgā? Kāpēc nesakāra un nenoturēja? Kāpēc?!

Viens mirklis, un mīļākā cilvēka vairs nav. Brāļa nav. Pāri galvai tie paši mākoņi, zem kājām tā pati zeme... Nolādēta zeme! Kā lai dzīvo tālāk? Rokas melnas. Ogles. Ja viņš tūliņ nenomazgās rokas, pats kļūs tikpat melns, un šī dvēsele... ak Dievs! Kā lai dzīvo, kad jādomā sevi brāļa slepkavu esam? Ezers tepat tuvumā. Rudenīgs mežs, krāsainas lapas... Jānomazgājas baltam. Viņš atnāks pēc brāļa, kad būs nomazgājies tīrs.

Mellēnu ļaudis savu saimnieku atrada vēlā pievakarē Zobola krastā, kur viņš sēdēja taisns kā svece baznīcā un sastingušu skatienu lūkojās tālumā. Pats lielākais pārsteigums – Luda klēpī dusēja meitene, gandrīz vēl bērns, kurā vērīgākie pazina jaunāko no sešām pārmeža sētas saimes māsām. Vēlāk atrada arī mirušo Gustu, kurš

visdrīzāk gājis bojā no apdeguša baļķa sitiena pa galvu. No meitenes piederīgajiem neatrada nevienu...

Mellēnu Ludis lika saviem ļaudīm apkopt un apgērbt nelaimīgo bāreni, kura kustējās ar grūtībām un ilgi neizdvesa ne skaņas. “Ba, ba,” čukstēja viņas lūpas, un šīs savādās skaņas palika vienīgais, ko spēja saklausīt paši ausīgākie. “Varbūt tas ir viņas vārds?” kāds ieminējās.

– Tu esi Baba?

Meitene stīvi skatījās tālumā visiem garām un neatbildēja neko.

– Mēma, vai, gadījusies? – nepacietīgākie sāka dusmoties. – Varēja taču vismaz pamāt ar galvu, lai saprotam, vai šī ir Baba vai nav. Gusts cerējās ar Dagu, bet kā sauca jaunāko? Vai nebija Ede? Ak, tavu postu, tavu nelaimi, kas tos labos ļaudis piemeklējusi!

– Liecieties mierā ar tincināšanu. Gan viņa sāks runāt, kad attapsies. Tam skuķēnam ticis par daudz, visi tuvinieki pagalam, acu priekšā sadeguši. Nabadzīte. Kas zina, ko dedzinātāji ar pašu izdarījuši, – sievas zīmīgi saskatījās.

Baba (jo visi nosprieda, ka tāds ir meitenes vārds) sākumā atteicās palikt Mellēnos. Joprojām nerunāja, bet vienkārši pagriezās un aizgāja. Vairāk nekā mēnesi meitene mitinājās savas sētas pa pusei nodegušajā pirtiņā, kas vienīgā cik necik pasargāja no vēja un lietiem. No pārtikas līdzī nebija gandrīz nekā. Tomēr lielais darbs tika pabeigts – izraktas kapu bedres, pārcilāti izdeguļi, tuvinieku atliekas nodotas Zemes mātei. Apdegušie kauli visi vienādi, bet katrs ar rūpību pacelts un zemītē apguldīts. Virs kapiņiem uzstādīti koki, katram savs. Mātei liepiņa, tēvam ozols, katrai māsai pa pīlādžītim. “No zemes tu esi ņemts, par zemi tev jāpaliek”, kā sludināja mācītājs? Nē!

Aizsavēra zemes vārti,
Aizkrīt zemes atslēdziņa,
Gulēt tiem zem zemītes,
Kamēr saule debesīs.

Kas var zvaigznes izskaitīt,
Kas mēnesi aiztecēt?
Kas var mīļas dvēselītes
Pie Dieviņa aizrunāt?

Ziemā še, pussabrukušajā pirtiņā, vairs nebija dzīvojams. Viss padarīts, Baba varēja iet. Viņai jāiet, ja gribēja palikt dzīva. Vai gribēja? Un kurp doties? Uz Mellēniem?

Vēl dienu, vēsu un lietainu, nosēdējusi kapu lauciņā, meitene cēlās un devās, kurp acis rāda. Dzērvēnes purvā bija sasalušas, tomēr remdēja slāpes un izsalkumu. Viņa gāja ilgi. Kājas pašas aiznesa līdz mācītāja mājai, kurā dega silta uguns. Tur, iekšā, dzīvoja laimīgi cilvēki, un Babai necēlās roka pieklaupēt pie durvīm. Kāda kalpone atrada nelaimīgo bēduli, smagi sakņupušu uz sliekšņa. Ārā auksti, neatstās taču cilvēku nosalšanai, kaut izskatījās pēc ubadzes un tādas, kuru labāk godīgā mājā iekšā nelaist. Pats mācītājs, rūpīgāk uzlūkojis klaidoni, pazina... eh, kā gan to meiteni sauca? Dievvārdu laikā viņa allaž klausījās, mazo, sārto muti ziņkāri pavērusi, un acis... Dažu labu nakti viņš tās acis redzēja sapnī. Tādā, no kura mostoties sajūtās necienīgs un grēku pārpilns. Tikai – kā gan viņu sauca?

Mazliet apmulsis, mācītājs lūdza atnācēju izstāstīt, kas atgadījies. Beidzot viņa varēja parunāt. “Visu es nedrīkstu teikt,” prātā neatlaidīgi skanēja atgādinājums. No jauna izdzīvojot nesenos notikumus, meitene sāka nevaldāmi raudāt. Cienīgtēva jaunā kundze mēģināja mierināt, šķīdinādama krūzītē medu un spiezdama to izdzert.

– Aiz tumsas vienmēr aust gaisma, – mācītājs rimti atkārtoja.
– Viss, kas notiek, ir Dieva griba un prāts.

– Nē! Nevar būt, ka Dievs gribēja, lai tēvu samītu zirgi, lai māte un māsas tiktu nogalētas, mājas nodedzinātas, ļaudis apkauti! Nevar būt, ka Viņš ir tik ļauns! – Baba kļiedza, izbiedēdama mācītājmājas mieru.

Taču zilacainais draudzes gans tik mala savu:

– Ja tā ir noticis, tad tā tam bija jānotiek. Samierinies, māsa. Tā Kunga ceļi ir neizdibināmi, Viņa prāts lai notiek kā debesīs, tā arī virs zemes. Āmen!

Melnsvārcis runāja lēni, turēdams siltu, mīkstu roku uz meitenes karstās pieres. Acis likās apjukušas, izbijušās, dzedri pelēkas. “Kur palicis to rudzupuķīšu zilums?” viņš brīnījās. Saldais ūdens iedarbojās. Pamazām uztraukums aprima. Baba? Lai būtu tā. Jauna dzīve, jauns vārds.

– Nu tad beidzot, – noteica mācītājs un nedroši pasmaidīja. – Es zināju, ka tu esi gudra meitene. Kā tevi sauca? Baba. Labi, Baba, tagad ej un nekad neaizmirsti – lai kas atgadītos, Tas Kungs ir kopā ar tevi. Atkārto lūgšanu, un viss būs labi. Viss būs labi.

Viņa gribēja pateikt, ka labi nebūs vis, noteikti nebūs, ka jūtas tik savādi... Varbūt kundze saprastu, varbūt palīdzētu, ja Baba palūgtu uzklausīt? Taču jaukā sieviete mācēja tikai vāciski, un kā tādai lai izskaidro?

Pateikusi, ka jūtas mierīga, meitene cēlās un gāja. Aiz muguras dzirdēja, kā mācītāja sieva nesaprašanā vērsās pie vīra ar jautājumu: “Kurp tad lai viņa iet? Uz kurieni nabaga bērns, kurš pazaudējis mājas, tādā sala laikā dosies?” – “Tā nav mūsu darīšana, Teofil,” atbildēja allaž mierīgais un rāmais baznīcas kalps. “Gan jau Babai pašai ir kas padomā.”

Mellēnos pie Luda, kurš sēroja par brāļa zaudējumu un nelaimīgajā meitenē saredzēja mierinājumu bēdās, jo viņa taču palikusi pavisam viena, Baba atrada patvērumu un mājas. Kad pēc laika nāca redzams, ka meiča staigā uz grūtām kājām, neviens neko daudz nepārmeta. Visi saprata, kur grēka auglis gadījies. Mellēnos dzīvoja labi ļaudis.

– Zviedri? – Ludis īsi pajautāja, un Baba palocīja galvu.

– Laikam. Valodu nesapratu.

– Kādi izskatījās?

– Ar zirgiem. Tam vienam bija taurīte. Kornete.

– Bet no skata?

Meitene aizgriezās, un Ludis likās mierā ar izvaicāšanu. Kāda nozīme, kā tie mežoņi izskatījās? Skaidrs, ka Babas spēki izrādījušies par vājiem, lai pretotos. Nelieši!

1722. gada vasaras sākumā Babai piedzima meita. Viegli, kā smeļoties. “Izbira kā zirnīs no liekšķeres paukšķēdams.” Kurš to teica? Ļaudis todien gādāja sienu tālajās pļavās, Baba palika mājās, jo aiz apaļuma vairs nejaudāja pakustēt. Viņa nevienu nesauca palīgā, tika galā pati. No kurienes atnāca gudrība?

Kad istaba bija sakopta, pati apmazgājusies un bērniņš, linu autiņos ievīstīts, rāmi dusēja šūpulī, par kuru Ludis bija laikus parūpējies, jaunā māte atlaidās gultā un pagriezās ar seju pret sienu. Nevienu skatienu viņa netika veltījusi mazajai radībai – tikai tik, cik nepieciešams, lai gluži no rokām neizmestu.

– Meitenīte! Cik skaista! Kā tu viņu sauksi? – pārradies mājās, Ludis priecājās, ucinot zīdainīti, kurš žēli iepīkstējās, prasot pēc mātes piena.

Baba pat galvu nepagriezta uz bērna pusi. Saimnieks piegāja pie gulētājas un uzmanīgi pārliecās, lai ieskatītos acīs. Kā tad – nevienas asaras!

– Vai tikai tu neiedomājies to bērniņu vainīgu esam? Baba, nepaliec taču par muļķi! Tu tagad esi māte, viņam vienīgā, un tev jā rūpējas par savu mazuli! Paskaties, kā zvēri mežā to dara, kā putni ligzdās perējumus aplido, kā kaķene savus kaķēnus sargā. Tu esi cilvēks. Lai kā mazā radusies, viņa nav ne pie kā vainīga. Tu nedrīksti palikt dumjāka par lopiņu!

Luda padomos Baba ieklausījās arī tagad, tikai nevarēja saprast, vai no brīva prāta. Paņēma bērniņu, pabaroja un godīgi nolika atpakaļ guļvietā. “Nekas, gan ar laiku iemīļos,” Ludis sprieda. Viņam pašam mirusī sieva tika dāvājusi vienu meitu, Helēnu, kura jau liela, un mazais pīkstulis šūpulī iesildīja sirdi gandrīz līdz asarām. “Nav redzēta tāda māte, kura nemīlētu pati savu bērnu.”

– Tad kā mēs mazo nosauksim? – Mellēnu saimnieks mēģināja vēlreiz.

– Kornete.

– Baba, vai tu pie pilna prāta? Tas tak nav vārds, kuru dot dzīvai radībai!

– Tad saki pats. Es nezinu. Nevaru izdomāt.

– Nu paklausies! Pasaule ir pilna skaistu meiteņu vārdiem – debesis Ausma un Rieta, mežā Ieva, pļavā Rasa, laukmalā Dzilna, Irbe...

– Labi, lai būtu Irbe.

– Jā, Babiņ, tikai...

– Irbe. Un viss. Man gribas gulēt.